

Pannontáj- Sokoró Natúrpark és Zöldút

Pannónia Kincse Mintaprogram

Pannónia Kincse Leader Egyesület

A Pannonhalmi- Sokoróaljai- Rábcatorok Helyi Közösségből a helyi partnerség eredményeként 2008-ban megalakult a Pannónia Kincse LEADER Egyesület, melynek fő célja a területéhez tartozó térségek fejlesztése, az alapszolgáltatások és a munkához való hozzájutás javítása.

A Pannónia Kincse LEADER Egyesülethez jelenleg 62 település tartozik, melyek a sugaras elhelyezkedésű főutaknak köszönhetően többnyire jól megközelíthetőek.

A helyi akciócsoport települései a Téli, Pannonhalmi, Győri és a Csornai járáshoz tartoznak.

A térség 2 városa, Pannonhalma és Tét jellemzően falusias jellegű. A Győri kistérség települései jóval fejlettebb képet mutatnak, ami elsősorban Győr közelségének köszönhető, valamint a közlekedési utak és lehetőségek jóval szélesebb skálájának, pl. Pér - repülőtér, Gönyű - kikötő, M1-es autópálya közelsége vonzza a befektetőket és a letelepülőket, valamint az infrastrukturális ellátottság is magasabb.

Győr város közelsége a fejlődési irányvonalat egyértelműen meghatározza, elszívó hatásának és a várost övező agglomerálódott települések tekintetében érzékelhető mind a gazdaság, mind az ügyintézés és a kereskedelem területén.

Megemlíthető a mezőgazdaság hanyatló helyzete, mivel a térség nagyrészt szakított ezzel a tradicionális ágazattal az iparosult környezetnek köszönhetően.

Földrajzi helyzetéből adódóan a közösségre jellemző az erdők, tájvédelmi területek, nemzeti parkok és műemlék jellegű templomok, kastélyok, kúriák, kegyhelyek megléte (Fertő-Hanság Nemzeti Park, Pannontáj-Sokoró Natúrparc, Szigetköz Tájvédelmi Terület, Pannonhalmi Apátság, Fehér-tavi ökotáj, gyógy- és termáلكincs stb.).

Jellemző a térségre a bortermelés, az egyesület működési területén található a Pannonhalmi borvidék.

Ezen tulajdonságok a turizmust (lovas, vadász, halász, vízi, kulturális, öko, falusi, aktív, bor stb.) és ezen keresztül gazdaságfejlesztést feltételezik, ellenben a nem megfelelő feltárás, megközelíthetőség, marketing és kombinált turisztikai programcsomagok hiánya gátolja a bennük rejlő lehetőségek kiaknázását.

A Pannónia Kincse LEADER Egyesület támogatott fejlesztései révén eddigi tevékenysége során hozzájárult a térség településeinek, vállalkozásainak, civil szervezeteinek fejlesztéséhez, beruházások és eszközvásárlások támogatásával segítette a vállalkozások fejlesztését, a települések utcaképének pozitív irányba történő változását.

Egyesületünk a 2014-2020-as időszakban törekszik arra, hogy a térségben felmerülő fejlesztési igényekhez segítsen megtalálni a támogatási lehetőségeket a pályázók számára.

Pannónia Kincse Mintaprogram

A Pannónia Kincse LEADER Egyesület területén található a Sokoró-Pannontáj Natúrpark 29 települése, akik a Natúrpark működését új alapokra helyezve, közösségi szemlélettel szeretnék újraindítani.

A program céljai:

- a Sokoró- Pannontáj Natúrpark helyi társadalmi elismertségének és a natúrparki tudatnak az erősítése zöldutas közösségépítő módszertan segítségével; a 29 település önkormányzatai, civil szervezetei és a helyi közösségek egyéb tagjai körében tudatosítani, hogy natúrparki területen élnek, bemutatva ennek előnyeit, a benne rejlő lehetőségeket;
- a Sokoró- Pannontáj Natúrpark természetvédelemért felelős miniszter által adományozott natúrparki névhasználati címének megerősítése, felkészülés a „Magyarországi natúrparkok szakmai koncepciója” című dokumentumban a natúrparki munkaszervezetek számára rögzített, a natúrparki cím megtartása kapcsán fennálló követelmények teljesítésére;
- zöldút-hálózat kialakítása közösségi tervezés keretében a térség táji örökségének fenntartható módon, a helyi közösségek részvételével történő hasznosítására, valamint a táji örökség helyi identitásban betöltött szerepének növelésére, s ezzel a táji örökségi elemek megőrzésének elősegítésére;
- a fenti célokkal összefüggésben közösségépítés a térségben, kapcsolatteremtés, együttműködések generálása a települések aktív szervezetei, magánszemélyei között, szemléletformálás a helyi közösség tagjai körében értékőrzés, helyi identitástudat és a tájhasználat témakörökben;

- az Európai Unió 2014-2020-as tervezési időszaka fejlesztési irányainak megalapozása a közösségi tervezés, közösségépítés, mint eszközök segítségével; a program hozzájárul a Pannónia Kincse LEADER Egyesület területén lévő fejlesztési irányok meghatározásához és a Helyi Fejlesztési Stratégia főbb célkitűzéseinek megfogalmazásához.

A fenti célok megvalósítása érdekében az alábbi tevékenységek valósultak meg 2015. szeptember-október hónapokban:

1. A natúrpark és a zöldút megvalósításával kapcsolatos kérdéseket tartalmazó kérdőív került kiküldésre az önkormányzatok számára.
2. Három helyszínen (Kajárpéc, Pannonhalma és Lázi) tájséták és közösségi fórumok kerültek megrendezésre, melyeken megfogalmazásra kerültek a natúrpark és zöldút koncepció főbb irányai.
3. A közösségi fórumok tapasztalatait felhasználva megalkotásra került a „Pannontáj-Sokoró Natúrpark és Zöldút Mintaprogram”.
4. Jelen kiadvány került elkészítésre a „Pannontáj-Sokoró Natúrpark és Zöldút Mintaprogram” bemutatására.

A „Sokoró- Pannontáj Natúrpark és Zöldút Mintaprogram” megvalósításához az Önkormányzatok és a területükön működő civil szervezetek együttműködésére is szükség volt.

Pannontáj- Sokoró Natúrpark

A Pannontáj-Sokoró Natúrpark 2006. április 1-én kapta meg Dr. Persányi Miklóstól a natúrparki címet. A címbirtokosság elnyerése a Sokoró Ökológiai Park Alapítványnak volt köszönhető.

A Pannontáj- Sokoró Natúrpark területe: 62 670 hektár, érintett települések: Bakonygyirót, Bakonszentlászló, Bakonytamási, Écs, Felpéc, Fenyőfő, Gic, Győrasszonyfa, Gyórság, Győrújbarát, Gyórszemere, Kajárpéc, Koroncó, Lázi, Nagydém, Nyalka, Nyúl, Pannonhalma, Pázmándfalu, Pér, Ravazd, Románd, Sikátor, Sokorópátka, Táp, Tápszentmiklós, Tényő, Töltéstava, Veszprémvarsány.

A magyar natúrparkok, így a Pannontáj- Sokoró Natúrpark Alapítását is a természetvédelmi célok mellett vidékfejlesztési, turisztikai és gazdasági szándékok is motiválták. A részletes jogi szabályozás hiánya tág lehetőségeket, ugyanakkor működtetési és fenntarthatósági kérdőjeleket is teremtett.

A Pannontáj- Sokoró Natúrpark a magyarországi natúrparkok mintájára tevékenységét az úgynevezett négypilléres modell mintájára indítja újra, szem előtt tartva a törvényi előírásokat, a helyi adottságokat, a térségben élők és az ide érkezők igényeit, elvárásait.

A fejlesztési irányok

A Pannontáj- Sokoró Natúrpark sajátos helyzetéből adódóan a fejlesztési koncepció kétéves tervezési időszakában kiemelt hangsúlyt helyezünk a natúrparki közösség létrehozására, fejlesztésére, a résztvevő partnerek, valamint a natúrpark területén élő lakosság natúrparki tudatának kialakítására, erősítésére, valamint a natúrparki együttműködő partnerek érdekeltségének megteremtése. Fontosnak tartjuk, hogy a natúrpark „látható” legyen, ennek érdekében marketing anyagok, tájékoztatósi pontokon elhelyezésre kerülő polcok, a natúrparki településekre kihelyezésre kerülő táblák, stb. beszerzését tervezzük.

Pannontáj- Sokoró Natúrpark fejlesztési céljai

1. Táji örökség megőrzése

Bekapcsolódás a natúrpark védett természeti területeit érintő természetvédelmi kezelési munkálatokba natúrparki közösségépítő programok keretében (közösségépítés, a natúrpark „láthatóságának” erősítése és a natúrpark területén lévő természeti örökségi helyszínek állapotának javítása)

2. Környezeti nevelés, szemléletformálás, közösségépítés

Natúrparki közösségépítő programok szervezése, közösségépítés és a natúrpark „láthatóságának” erősítése

3. Vidékfejlesztés

Kisléptékű, szelíd, helyi erőforrásokra alapozott térségfejlesztés: lovas- és kerékpáros turizmus, helyi termékek, szőlőtermesztés és borászat

4. Helyi terméket előállító termelők összefogása

A natúrparki együttműködő partnerek érdekeltiségének megteremtése bevételeik növelésével, a natúrpark (öko)turisztikai kínálatának erősítése és a natúrpark „láthatóságának” erősítése.

5. Turizmus, rekreáció

A natúrparki túraútvonal-hálózat fejlesztése és egységes arculatú ökoturisztikai- bemutatási infrastruktúra és kiépítése.

6. Natúrpark ökoturisztikai programok szervezése

A natúrpark ökoturisztikai szolgáltatások marketing-kommunikációja, a natúrparki turisztikai szolgáltatók bevételeinek növelése az (öko)turisztikai szolgáltatások nagyközönség számára történő bemutatásával és a natúrpark „láthatóságának” az erősítése.

7. Egyéb programok

A natúrparki munkaszervezet működtetése, valamint Natúrparki Tanács létrehozása, működtetése, a natúrparki célok elérését eredményesen segítő szervezeti forma kialakítása és a létrejött szervezet(ek) hatékony működtetése.

8. A natúrpark finanszírozási rendszerének kialakítása, működtetése

A natúrparki célok elérését eredményesen segítő finanszírozási háttér megteremtése

9. Együttműködés más natúrparkos és zöldutas szervezetekkel

A natúrparki és zöldutas „jó gyakorlatok” megismerése és a natúrpark „láthatóságának” az erősítése.

10. Az együttműködők körének szélesítése új natúrparki partnerek bevonásával, illetve a natúrparki önkormányzati partnerek részvételének megerősítése

A natúrparki célok megvalósítását támogató, azért tenni akaró natúrparki közösség kialakítása.

Mi a natúrpark?

„Natúrpark: az ország jellegzetes természeti, tájképi és kultúrtörténeti értékekben gazdag, a természetben történő aktív kikapcsolódás, felüdülés, gyógyulás, fenntartható turizmus és a természetvédelmi oktatás, nevelés, ismeretterjesztés, továbbá a természetkímélő gazdálkodás megvalósítását szolgáló nagyobb kiterjedésű területe, amely e jogszabályban foglaltaknak megfelelően jön létre. Természetvédelmi terület, valamint ezen területek meghatározott része tekintetében a miniszter – ha annak nemzetközi gyakorlatban kialakult és elfogadott feltételei fennállnak – a natúrpark elnevezés használatához hozzájárulhat.”

(Természetvédelmi törvény, 2004.)

A natúrpark a helyi közösségek által létrehozott tájszintű együttműködés, melynek célja a természeti és kulturális örökség megőrzése, bemutatása és a vidék fejlődését elősegítő hasznosítása. A natúrpark az integratív védelem elvére építve a tájat és a természetet nem a tájban élő embertől, hanem azt vele együtt hasznosítva védi meg!

A natúrparkok főbb tevékenységi területei a „négypilléres modell” alapján a következők:

1. pillér

A természeti és kulturális örökség védelme: a táj gondozása, ápolása, a táj megőrzésre érdemes karakterelemeinek és a tájértékeknek védelme, az élőhelyek, fajok fennmaradását szolgáló tudás és ismeretek alkalmazása.

2. pillér

Környezeti nevelés, szemléletformálás: az érintett lakosság és a natúrpark területére érkező látogatók környezeti szemléletének formálása a helyi természeti örökség és a megőrzésükre tett erőfeszítések, a helyi környezeti tudatosság bemutatásán keresztül.

3. pillér

Turizmus és pihenés: a táj szépségére, harmóniájára, természeti és kulturális adottságaira, sajátos értékeire építő és azt fenntartó turisztikai és rekreációs kínálat megfogalmazása, a gyógyulást és pihenést elősegítő termékfejlesztés, desztináció-építés, turisztikai piacra vitel, közös értékesítés.

4. pillér

Vidékfejlesztés: a természeti és kulturális örökségen, valamint táji adottságokon alapuló, a táji értékeket a helyi közösségek bevonásával megőrző, gyarapító fejlesztések támogatása (pl. helyi termékek, piacok, megőrzést, bemutatást támogató infrastruktúra fejlesztése, gazdasági együttműködések).

A magyar natúrparkok legfontosabb jellemzői

- Jellemzően összetartozó táji egységet alkotnak, tájképi szempontból összetartozók, vonzók.
- Gazdag természeti és kulturális örökséggel rendelkeznek, melyek egy része országos és/vagy helyi szintű természetvédelmi oltalom alatt áll.
- A natúrpark területét érintő tevékenységek, fejlesztések tervezése és megvalósítása során a fenntarthatóságot tartják szem előtt, a gazdasági, társadalmi és környezeti szempontok közötti összhangra törekedve úgy, hogy a natúrparkok területén élő lakosság boldogulása biztosítható legyen, illetve a táj élővilágának életfeltételei javuljanak, fennmaradjanak.
- Alkalmasak a táji, természeti és kulturális örökségen alapuló, azokat bemutató és a fenntartásukhoz hozzájáruló turizmusra, rekreációra, s ehhez rendelkeznek a szükséges turisztikai infrastruktúrával, illetve törekszenek annak kialakítására.

- Létük és tevékenységük a települési önkormányzatok és egyéb helyi, térségi szereplők közötti valós együttműködésen alapul, amit létrehozásuk során hivatalos formában is kinyilvánítanak. Operatív feladataik végrehajtását közösen kialakított és elfogadott célok és stratégia mentén végzik, tevékenységüket, eredményeiket rendszeresen értékelik.
- A natúrpark képviselőjére és az operatív feladatok koordinálására, végrehajtására jogi személyiséggel rendelkező munkaszervezet hoznak létre.

*(Forrás: A magyarországi natúrparkok szakmai koncepciója,
Vidékfejlesztési Minisztérium, 2013)*

Natúrparkok Magyarországon

Magyarországon jelenleg 9 olyan natúrpark működik, amely megkapta a természetvédelemért felelős miniszter által adományozott névhasználati címet.

1. táblázat - A természetvédelemért felelős miniszter által elismert natúrparkok Magyarországon (2015. augusztus 31.)

<i>Natúrpark</i>	<i>Terület (ha)</i>	<i>Települések száma</i>	<i>Névhasználati cím megszerzésének időpontja</i>
1. Vértesi Natúrpark	70 249	17	2005. október 27.
2. Írottkő Natúrpark	20 119	16	2006. április 1.
3. Sokoró- Pannontáj Natúrpark	62 670	29	2006. április 1.
4. Cserhát Natúrpark	38 260	22	2009. október 22.
5. Szatmár-Beregi Natúrpark	103 802	67	2010. január 17.
6. Hét Patak Gyöngye Natúrpark	10 177	8	2011. október 28.
7. Gerecse Natúrpark	79 611	29	2013. február 1.
8. Koppányvölgy Natúrpark	16 421	10	2014. szeptember 19.
9. Körösök Völgye Natúrpark	207 247	14	2015. április 15.
Összesen:	384 888	212	

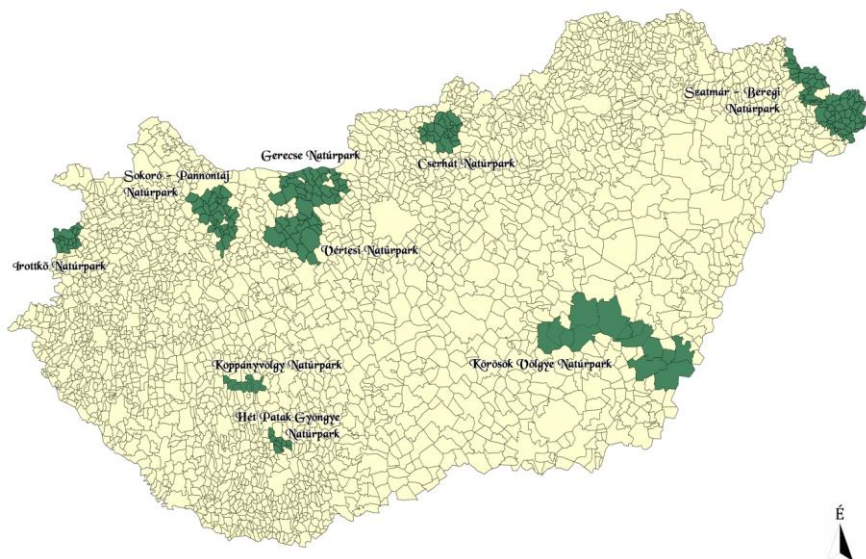
Megjegyzések:

A területi adatok a natúrparkhoz csatlakozott települések teljes közigazgatási területét jelentik.

Egy település, Tatabánya két natúrpark kezdeményezéshez (Vértesi Natúrpark és Gerecse Natúrpark) is csatlakozott, ezért valójában a natúrparki települések száma országosan összesen 211.

1. ábra - A természetvédelemért felelős miniszter által elismert magyarországi natúrparkok területi elhelyezkedése (2015. augusztus 31.) és kapcsolatuk a hazai nemzeti parkokkal és a nemzetipark-igazgatóságok működési területével

2. ábra - A természetvédelemért felelős miniszter által elismert magyarországi natúrparkok (2015. augusztus 31.) területi kiterjedése a tagtelepülések vonatkozásában

A jelenlegi 9 névhasználati címmel rendelkező natúrpark területe az ország területének 4,1%-ára terjed ki. Az összesen 211 településből 8 város van. Három natúrpark területén (Cserhát, Hét Patak Gyöngye, Koppányvölgy) egyáltalán nincs város, csak kistelepülések.

A magyarországi natúrparkok szakmai koncepciója

A natúrparkokra vonatkozó első hazai szabályozás 2004-ben látott napvilágot. Ekkor került be a természet védelméről szóló 1996. évi LIII. törvénybe a natúrpark fogalma, továbbá az a szabály, hogy a natúrpark elnevezés használatához a természetvédelemért felelős miniszter adhat hozzájárulást.

A natúrpark mozgalom hazai fejlődése az 1990-es években indult el, és a részletszabályok hiánya ellenére – általános szakmai vélemény szerint – kedvező irányt vett. A létrejött és miniszteri hozzájárulást szerzett natúrparkok a természetvédelemben játszott szerepük mellett a vidékfejlesztés erős bástyái lettek. A hazai vidéki térségek fejlesztésének fontos eszközeiként a natúrparkokat a vidékfejlesztésben is indokolt kiemelten kezelni. Az állami és Európai Unió források hatékony felhasználása ugyanakkor szükségessé tette a natúrparkokra vonatkozó szabályozás pontosítását, részletezését az elmúlt évtized tapasztalatai alapján.

A natúrparkokban rejlő lehetőségek hatékony kihasználásának elősegítése érdekében a természetvédelemért felelős miniszter 2014 januárjában elfogadta a magyarországi natúrparkok szakmai koncepciójának első részét, amely a szakmai és szervezeti-működési kereteket határozza meg. A szakmai dokumentum széleskörű szakmai együttműködés keretében, minisztériumi, szakmai és civil szervezetek közös gondolkodása eredményeként született meg.

A natúrpark koncepció célja, hogy a szakmai és szervezeti-működési keretek korábbinál részletesebb meghatározásával elősegítse a hazai natúrpark mozgalom egészséges fejlődését, a natúrparkok természetvédelmemben, vidékfejlesztésben, hazai tájak és közösségek egészséges fejlődésében betöltött szerepének erősítését.

A natúrpark cím adományozásának szakmai és szervezeti működési feltételei

A koncepció a natúrpark cím adományozása kapcsán több szakmai és szervezeti-működési feltételt fogalmaz meg. Ezek közül a legfontosabbak a következők.

A natúrparkok területi kiterjedésével és lehatárolásával kapcsolatban - a jelenlegi helyzetet is figyelembe véve - a következő szakmai feltételek határozhatók meg:

- minimum három települési önkormányzat összefogása szükséges egy natúrpark létrehozásához;
- a natúrpark minimális területmérete 10 000 hektár;
- az érintett települések teljes közigazgatási területe képezze a natúrpark részét; kivételt kizárólag a főváros és a megyei jogú városok képezhetnek.

A fentiekkel összhangban a natúrpark címre pályázó területnek:

- alapvetően természetközeli jellegűnek kell lennie;
- s ezen területek egy részének hazai és/vagy közösségi természetvédelmi oltalom alatt kell állnia.

Fontos, hogy a natúrpark kezdeményezésben részt vevő szervezetek határozott, világos fejlesztési célokat fogalmazzanak meg, amelyek összhangban vannak a nemzeti szintű vidékfejlesztési és természetvédelmi prioritásokkal. Ennek nem csak elméleti jelentősége van, hanem egy meglehetősen lényegbevágó is: a natúrpark létrehozását követő felülvizsgálati eljárások során az e célok megvalósításából fakadó eredmények képezik a működés minősítésének az alapját.

A szervezeti-működési feltételek közül a legfontosabb, hogy az együttműködésben részt vevő települési önkormányzatok és egyéb szervezetek a natúrpark képviselőjére és az operatív feladatok koordinálására, végrehajtására hozzanak létre vagy jelöljenek ki egy jogi személyiséggel rendelkező munkaszervezetet, amely alapítvány vagy egyesület formájában működik.

A natúrpark cím adományozásának folyamata

A natúrpark cím adományozásának folyamata két részből, az egyeztetési és a felterjesztési szakaszból áll.

Az egyeztetési szakaszban a natúrpark munkaszervezete - a natúrparkot létrehozó szervezetek együttműködésével - összeállítja a *natúrpark megalapozó szakmai háttér tanulmányát*, amely alátámasztja, hogy az érintett szervezetek által kezdeményezett együttműködés megfelel a natúrparkkal szembeni szakmai és szervezeti-működési elvárásoknak. A megalapozó szakmai háttér tanulmány kötelező tartalmi elemeit és ajánlott szerkezetét, a dokumentummal kapcsolatos általános szerkesztési és tartalmi követelményeket, a tanulmány részét képező fejlesztési koncepcióval szembeni általános szakmai elvárásokat a koncepció mellékletei mutatják be, így segítve a natúrparkok létesítését tervező közösségeket.

A megalapozó szakmai háttér tanulmány véleményezésére a minisztérium természetvédelemért felelős részlegén kerül sor, a vidékfejlesztésért felelős részleg bevonásával, illetve a működési területével érintett nemzeti park-igazgatóság(ok) és a Magyar Natúrpark Szövetség véleményének kikérésével.

A natúrpark munkaszervezete az eredményesen zárult egyeztetési szakaszt követően *kérvényben* fordul a természetvédelemért felelős miniszter felé, amelyben hivatalosan is kezdeményezi a natúrparki cím adományozását. A kérvényhez csatolni kell a natúrpark megalapozó szakmai háttér tanulmány alapján összeállított *felterjesztési dokumentációt*, és a kérvénnyel együtt megküldi a miniszter felé.

A kérvény pozitív elbírálása esetén a miniszter vagy megbízottja a névhasználati hozzájáruló levelet és oklevelet ünnepélyes keretek között átadja a natúrpark szervezet képviselőjének.

A natúrpark címet kizárólag azok a térségi együttműködéseket képviselő szervezetek használhatják, amelyek rendelkeznek a természetvédelemért felelős miniszter hozzájárulásával, illetve kizárólag a kérelemben nevesített területekre.

A koncepció új elemként határozza meg névhasználathoz való hozzájárulás határozott időtartamát, amely öt év. A névhasználat öt évenként egy *felülvizsgálati eljárás* alapján hosszabbítható meg.

A koncepció további új eleme azoknak a szakmai és szervezeti-működési feltételeknek a meghatározása, amelyek nem teljesülése esetén a natúrpark cím visszavonására kerül sor. Ilyen például, ha a natúrpark működése nincs összhangban a hatályos jogszabályokkal, különös tekintettel a természetvédelmi jogi szabályozásra. A névhasználati hozzájárulás meghosszabbításának a feltétele az is, hogy a natúrpark működése legyen összhangban a natúrpark megalapozó szakmai háttér tanulmányban és a felterjesztési dokumentációban rögzített alapelvekkel. A cím visszavonását eredményezheti az is, ha a natúrparkot hivatalosan képviselő munkaszervezet megszűnik vagy más okból a képviseletre alkalmatlanná válik, és a képviselő szervezet kérdését nem rendezik.

A magyarországi natúrparkok szakmai koncepciójának 2014. év elején elfogadott első része a szakmai és szervezeti-működési kereteket határozza meg. A koncepció készítői közös elhatározásuk alapján a natúrparkok fejlesztési lehetőségeinek feltárásával folytatták munkájukat. A fejlesztési koncepció második részének széleskörű társadalmi egyeztetésére várhatóan 2015 év végén kerül sor.

Az egyedi tájértékekről

Az egyedi tájértékek fogalmát a természet védelméről szóló 1996. évi LIII. törvény határozza meg. A jogszabály fogalommagyarázata szerint egyedi tájértéknek minősül *„az adott tájra jellemző természeti érték, képződmény és az emberi tevékenységgel létrehozott tájalkotó elem, amelynek természeti, történelmi, kultúrtörténeti, tudományos vagy esztétikai szempontból a társadalom számára jelentősége van”*.

Az egyedi tájértékek kataszterezésének részleteit -, így az egyedi tájértékek osztályozását, a felmérések vizsgálati területét, a felmérési adatok rögzítésére szolgáló adatlapot, valamint ezen értékek megállapítására, nyilvántartásba vételére vonatkozó előírásokat - a *„Természetvédelem. Az egyedi tájértékek kataszterezése”* című Magyar Nemzeti Szabvány rögzíti. A felmérések módszertanát a TÉKA-programban (TÉKA = TájÉrtékKAtaszter; www.tajertekar.hu), az akkori Vidékfejlesztési Minisztérium szervezésében készült *„Mindennapi kisemlékeink megőrzéséért. Útmutató az egyedi tájértékek kataszterezéséhez”* című kiadvány foglalja össze.

A tájban jellemzően pontszerűen megjelenő értékek a tájak arculatának meghatározó elemei. Az egyedi tájértékek felmérését és megőrzését a természetvédelmi intézményrendszer vállalta fel. Sajnos az elmúlt évtizedekben nem sikerült megállítani tájértékeink pusztulásának folyamatát. A táji változatosságban fontos szerepet játszó értékes tájlemek megőrzése a jelenleginél szélesebb körű összefogást, közösségi együttműködést tesz szükségessé.

Az egyedi tájértékek felmérése és megőrzése a helyi közösség részvételével

Az egyedi tájértékek megőrzésében általában nem a tiltás és kötelezés a legfontosabb eszköz. Az ember által létrehozott tájértékek esetében gyakran a fenntartható hasznosítás a fennmaradás záloga. A nem használt tájelemek állaga általában hamar romlásnak indul, végső sorsuk az elfeledés, és azzal összefüggésben a pusztulás.

A helyi tudás hasznosításának, a „helyi erők” mozgósításának a jövőben kiemelten fontos szerepet kell kapnia az értékmegőrzésben. Ez egyrészt erősítheti a település lakóinak kötődését szűkebb lakókörnyezetükhöz és megbecsülésüket az ott található tájértékek iránt. Sok tájérték megmaradását biztosíthatná az egyszerű odafigyelés, a fenntartó kezelési munkák rendszeres elvégzése. Nincs jelentős forrásigénye egy-egy tájérték helyreállítására szervezett közösségi akciónak, ugyanakkor ezek közösségépítő szerepe felbecsülhetetlen. A helyi közösség bevonása a felmérésbe azt is elősegítheti, hogy az egyedi tájértékek megőrzésére vonatkozó előírásokat az önkormányzat beépítse a településrendezési eszközeibe. Ez azért fontos, mert így lehet megteremteni annak lehetőségét, hogy a megőrzés szükség esetén hatósági eszközökkel is biztosítható legyen. Kívánatos lenne például, ha az összes település helyi építési szabályzatában szereplnének kötelezően betartandó előírások, tilalmak az egyedi tájértékekre vonatkozóan.

A közösségi tájérték-gyűjtés, mint módszer elterjedése lehetőséget biztosítana a „helyi tudás” jelenleginél nagyobb mértékű hasznosítására, és egyben jó alapot biztosíthatna a „helyi erők” mozgósítására is, ami fontos szerepet kaphat a hazai tájak mindennapi kisémlékeinek megmaradásában.

Mi az a zöldút?

A zöldutak olyan többfunkciós útvonalak, amelyeket a gyalog, lovon, kerékpáron, illetve más motormentes módon közlekedő vagy túrázó embereknek hoznak létre. A zöldutakat helyi közösségek működtetik a környezeti és gazdasági szempontból is fenntartható társadalom kialakítása és az egészséges életmód elterjesztése érdekében. A zöldutak ideális környezetet biztosítanak a közösségi kezdeményezéseknek, továbbá a természetvédelemmel, kulturálisörökség-védelemmel, fenntartható turizmussal és motormentes közlekedéssel kapcsolatos fejlesztéseknek. A zöldutakat azzal a szándékkal hozzák létre, hogy az adott térségben élők és az oda látogatók igényeit egyaránt kielégítve élénkítsék a helyi gazdaságot.

A zöldút szó szerinti értelméből kiindulva a zöldben futó útvonalakról is beszélhetünk, ennél azonban jóval szélesebb a fogalom tartalma. Községi programok, környezeti szemléletformálás, örökségvédelem, sportrendezvények, ökoturizmus, vidékfejlesztés, a helyi gazdaság élénkítése, közösségfejlesztés - hogy csak néhányat említsünk azon tevékenységek közül, amelyek szorosan összefüggenek a zöldút program szellemiségével, módszertanával.

A zöldutak, mint a természeti és épített örökségi helyszíneket összekötő útvonalak jelentős vonzerőt jelentenek a kirándulóknak, turistáknak is. A zöldutak célközönsége azok az aktív kikapcsolódást kereső, tudatos turisták, akiknek a túrázás és rekreáció mellett fontos, hogy az adott terület sajátosságait, emberi közösségeit is megismerjék. Ehhez fontos a „lassítás” szemlélete: a zöldutas látogatók nem az élmények mennyiségi halmozását, hanem minőségi átélését tartják fontosnak.

A zöldutas turisták

- a meglátogatott zöldúton lehetőségük szerint legalább egy éjszakát eltöltenek, ezzel is hozzájárulnak a helyi szolgáltatók bevételeinek növekedéséhez;
- helyi közlekedésükhöz motormentes eszközöket használnak, vagyis lehetőség szerint kerékpárral, gyalogosan, vízen evezve közlekednek;
- élelmiszerigényüket a helyben megtalálható termékekből fedezik, nyitottak az adott térség egyedi gasztronómiai kínálatára;
- a zöldutas, ökotudatos turista szemlélete pozitívan hat a helyi közösség tevékenységeire is: a helyben előállított termékek, megtermő zöldségek, gyümölcsök, kézműves használati eszközök és ajándéktárgyak iránti igény és fizetőképes kereslet segíti a már-már feledésbe merült termelési módok, mesterségek, hagyományok megtartását vagy felélesztését.

A *Zöldutak Módszertani Egyesület* (ZöME) 2008-ban azzal a céllal jött létre, hogy segítse a térségi zöldutak munkáját, és minél szélesebb körben elterjessze a zöldutas filozófiát, bővítve ezzel a magyarországi zöldutak körét. A ZöME legfőbb küldetése a zöldutak és zöldutasok hálózatba szervezése.

A tápi hegysor

Táp a magyar népi építészet egyik kincsestára. Gazdagságát jól példázza, hogy az eredeti helyükön látható házak mellett a Szentendrei Szabadtéri Múzeum kiállításán is látható egy ágasfás-szelemenes ház is Tápról származik.

Ez a bőség adja a Hegysor utca egyedülálló értékét, hiszen hazánkban a népi építészet emlékeit inkább egyedülálló házak őrzik, ritka az olyan helyszín, ahol egy egész házsor maradt meg, szoros egységben mutatva egy régió vagy népcsoport életének emlékét (ebben az esetben a Sokoróidomság falvaira jellemző 18. századi zsellértelepítések emlékét.)

A fotón szereplő, tájháznak berendezett 11. számú ágasfás-szelemenes tetőszerkezetű, nádfedésű épületet 1851-ben emelték. Hármasszobás elrendezésével (első vagy "tisztaszoba"; hátsó szoba; közepütt a szabadkéményes konyha) híven tükrözi a magyar falvak évszázadokon át szokásos építkezési módját. Jól megfigyelhető a paraszti leleményesség és szépérzék, ahogy a rendelkezésre álló mázas kályhákat és pártázatot a meszelt falazattal egyesíti. A berendezett épület nagyszerűen mutatja be a nagy létszámú zsellércsalád életkörülményeit, lakáskultúráját. Eredeti környezetben találjuk itt a mindennapos használati tárgyakat, bútorokat és olyan benyomásunk támad, mintha a régmúltba csöppentünk volna vissza néhány pillanatra.

(Forrás: www.szepmagyarorszag.hu)

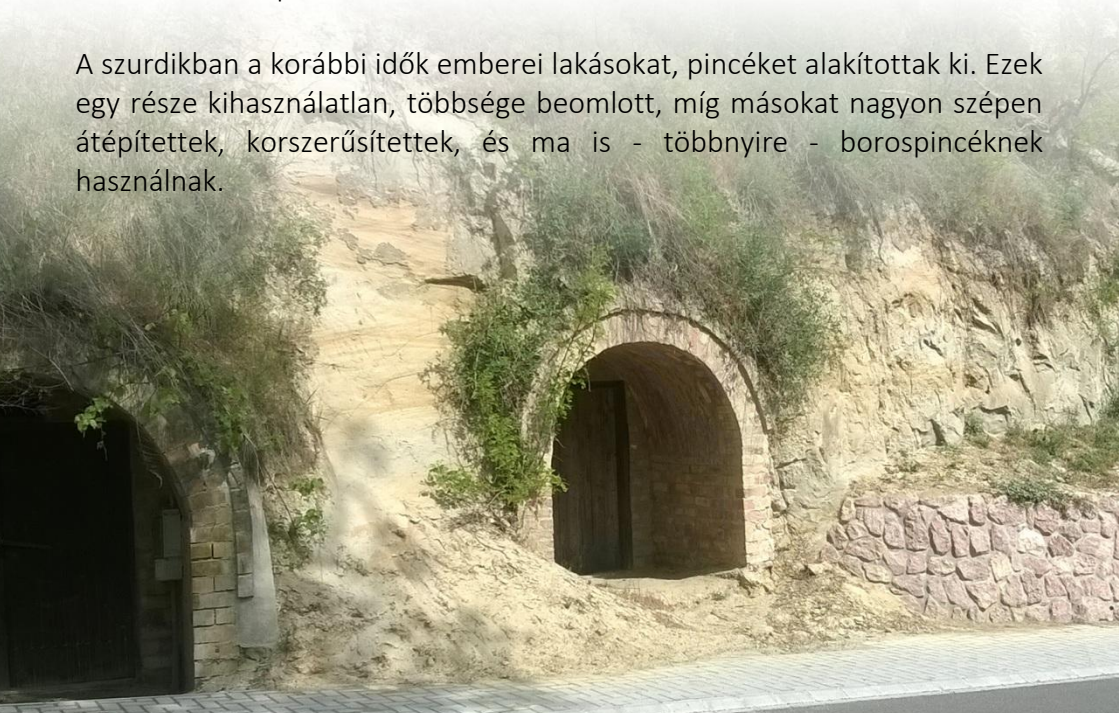
A nyúli szurdik

Nyúl település területén húzódik Európa egyik legnagyobb, esővájta, homokkő szurdokvölgye, a Szurdik, egy 600 m hosszú 20-30 m falmagasságú óriási vízmosás.

A Pannonhalmi- dombságra a jégkorszak vége felé a hulló porból vastag löszlepel terült. Ez jelentette az alapját a rómaiak idején meghonosodó szőlőkultúrának. A szőlőültetvények terjeszkedésével a középkorban egyre feljebb szorultak az erdőségek, ami szabad utat engedett a tájat sújtó erózióknak.

Nyaranta a hevesen lezúduló csapadék záporpatakjai nyomán mindenfelé szurdokvölgyek és löszmélyutak - a helyiek nyelvén horgasok vagy szurdikok - vágódtak a domboldalakra. A szakadék egyik oldalában jól kiépített aszfaltút vezet, a víz további pusztítását keresztgátak építésével próbálják fékezni. A függőleges fal önmagát kínálta pinceásásra, így alakultak ki a likpincék.

A szurdikban a korábbi idők emberei lakásokat, pincéket alakítottak ki. Ezek egy része kihasználatlan, többsége beomlott, míg másokat nagyon szépen átépítettek, korszerűsítettek, és ma is - többnyire - borospincéknek használnak.

Pannonhalma, a Világörökség része

1996-ban került fel a Világörökségi lista kulturális kategóriájába az Ezeréves Pannonhalmi Bencés Főapátság és természeti környezete.

A Pannonhalmi Bencés Főapátság épületegyüttese jelként magasodik a nyugat-magyarországi Pannon- táj fölé, az egykor „Pannónia Szent Hegyének” (MO*n*s Sacer Pannonniae) nevezett dombon. A bencés rend 996-ban, Tours-i Szent Márton tiszteletére alapított monostora egyidős a magyar államisággal.

A monostor az alapító Géza fejedelem szándéka szerint a középkori Európa kultúrájának egyik keleti hídfőállása lett, kulcsszerepet játszott a kereszténység terjesztésében Közép-Európában. A természeti környezetébe illeszkedő Pannonhalmi Főapátság tükrözi a rend ezeréves történeti múltra visszatekintő fejlődését. A monostor jellegzetes elhelyezkedésében, egyedi struktúrájában, táji kapcsolatrendszerében összefonódik a természeti és táji környezet. Ez a harmónia a bencés rend megalapítása óta jellemzi apátságait. A ma is Szent Benedek Reguláján és az „Ora et labora!” („Imádkozzál és dolgozzál!”) jelmondat alapján működő szerzetesi közösség egyedülálló folytonossággal tartja fenn a bencés kultúra egyik központját.

A Pannonhalmi Főapátság a bencés hagyományokat követő, klasszikus monostorelrendezés nagyrészt épen maradt példája hazánkban. Az apátsági épületek, a bazilika, az oktatási épületek, a Boldogasszony kápolna, és a Millenniumi kápolna különböző korok üzenetét őrző együttesében a sokféleség egysége valósul meg. A 11. századi román és korai gótikus stílusú altemplomra épült apátsági templomot a későbbi korok későgót, reneszánsz, valamint neogót elemekkel gazdagították. A bencés szerzetesi templomnak épült Pannonhalmi Bazilikát a ma is itt élő szerzetesközösség használja. Külső és belső arculata az egymást követő építési korszakok során formálódott.

2011-ben megkezdett rekonstrukciója során, a térelrendezés megújításakor, a közösség liturgikus és teológiai szempontjait választották vezérelvnek, annak érdekében, hogy a Szent Benedek nyomán másfél évezrede fennálló szerzetesi életforma továbbra is a csendből és az imádságból táplálkozhassék.

A templomot és a déli oldalára épült kerengőt a különleges szépségű Porta Speciosa (templom déli főkapuja) köti össze. A kerengő melletti keleti épületszárnyban lehetett a káptalanterem, a déli oldalon volt a reflectorium (ebédlőterem), emellett pedig a melegedőszoba (mivel a középkori monostorokban nem fűtötték a lakószobákat). A nyugati szárnyban műhelyek és írószobák (scriptorium), az emeleten a hálólhelyiségek helyezkedtek el.

A monostor ma is álló barokk részei közül az ebédlőterem érdemli a legnagyobb figyelmet. A klasszicista torony és a könyvtár épülete a 19. század első évtizedeiben épült, a gimnázium és a diákotthon (az úgynevezett „olasz” gimnázium) épülettömbje pedig a 20. században.

Az apátság értékét tovább emelik a gazdag művészeti és tudományos gyűjteményei. Kiemelkedő jelentőségű könyvtára több, mint háromszázezer kötettel rendelkezik, a Főapátsági Levéltár számos értékes dokumentumának leghíresebb darabja a legrégebb magyar (és egyben finnugor) írásos nyelvemlék, a Tihanyi Bencés Apátság 1055-ös alapító oklevele.

A monostor képtára, metszettára, numizmatikai gyűjteménye, régiségtára és kincstára szintén jelentős. Az apátsági birtok szerves része a gyógynövénykert, a kiterjedt levendulás, a gyógynövényház a levendulalepárlóval, a teaházzal és a biomassza fűtőüzemmel. Az arborétumban több száz különleges fa-és cserjefaj található.

A szerzetesrend egyik legjelentősebb jelenkori tevékenysége, az ifjúság nevelése és oktatása mellett kiemelkedő jelentőséggel bír az apátsági birtokművelés is.

Az apátsági szőlő-és borművelő hagyomány újratemtése a régi apátsági birtokokon a szőlőtelepítési programmal kezdődött, majd a látogatható új pince és borház kialakításával folytatódott.

Az új látogatóközpont és a vendéglátás épületei (étterem és borház, zarándokház), valamint a pincészet a kortárs építészet letisztult formanyelvén viszik tovább a szerzetesrend puritán stílusát és mutatják a szerzetesi közösség képességét a folyamatos megújulásra.

(Forrás: Világörökségi helyszínek Magyarországon)

A tényői tájház

1975. április 4-én került átadásra a Megyei Tanács segítségével a Kisalföld első tájházaként, hogy megőrizzen egy darabot a falu építészeti múltjából. A ház a perei településrészen található. (Tényő, Kétsor u. 18.) A tájház berendezése a falu lakóinak összefogásából született, a gyűjtést Perger Gyula, a győri Xantus János Múzeum akkori néprajzosa vezette. Fialok járták a falut és gyűjtötték össze a tárgyakat padlásokról, fészerekből.

A nádtetős parasztház pontos építési ideje is ismert: a tisztaszoba mestergerendájának rozettadíszek közötti, vésett felirata: „ANNO 1789 SÁRI MIHÁL”.

A fésűs beépítésű, telekhatáron álló lakóház alaprajzi elrendezése: szoba, konyha, kamra, istálló, pajta. A konyha szabadkéményes, a kémény vesszőből font, tapasztott, deszka szikrafogóval. A kémény alatt hasábkemence van, a fal mentén pedig tüzelőpadka, katlan és rakott tűzhely, innen fűthető a szobában található padkás búbos kemence is. Az épület tömésfalú, padozata döngölt föld, födéme mestergerendás pórfödém. A nyeregtető ollóágasos, kötőgerendás, talp-, oldal- és gerincselemenes, nádtetős. A nádazást nádszövet, „lésza” tartja. A ház elülső, lakott része előtt széles ereszalj van. Az utcai homlokzat egyablakos, fazsindelyes vízvetős oszloppárkánnyal, deszkaoromzattal.

A gondosan válogatott berendezés a XIX. század második felében a pannonhalmi apátsági birtokon dolgozó zsellér család tárgyi kultúráját mutatja be. Láthatunk faragott bútorokat, szalma- és hánccsfonatú székeket, konyhai edényeket, szőteseket. A gazdálkodók ősztől tavaszig gyakran valamilyen kiegészítő tevékenységet végeztek, így a kamrában egy múlt századi takácsszövőszéket és a szövés kellékeit állítottuk ki. A kocsiszínbén egy korabeli szekér és egyéb mezőgazdasági eszközök tekinthetők meg.

A 2014-ben felújított tájházat és udvarát a lakosság mai is használja, évente több alkalommal hagyományőrző rendezvényeket tartanak itt.

A tájházat a Települési Értéktár Bizottság elsőként vette fel a Tényői Értéktárba, 2015. április 24-én a Megyei Értéktárba is felvételre került.

Térségünk kiemelt értékei

A Szent Villebald templom romjai és Béla király kútja Ravazdon

Ravazd legrégebbi történelmi emléke a ma Bilebárdnak nevezett dombon felállított fakereszt ésemléktábla, valamint a középkori **Szent Villebald templom** rekonstruált alapjai.

Hajdanán ezen a kis dombon állt Villebald temploma - az egyetlen Magyarországon, melyet az angol származású eichstätti püspök tiszteletére építettek - mely a középkorban híres búcsújáróhely volt. A templomról az első írásos utalás a 11. századból való, majd a 18. századig több írás, hagyatéki szerződés is említi a remeték által lakott helyet. A templom tiszteletét a középkorban fokozta a közelben található forrás is, melynek gyógyhatást tulajdonítottak.

Sajghó főapát a 18. század elején Naplójában így ír erről:

„A szent Villebald-templom melletti forrás a Ravazdnak mondott falu területén sok betegséget meggyógyított.”

(Sólymos Szilveszter OSB, 2000. 15.o.)

Az ősi templom sorsa a bencés rend 1786-os feloszlatásával, és a falu új templomának elkészültével pecsételődött meg: a remeték elhagyták, a falakat elhordták építkezésekhez, többek közt a pannonhalmi könyvtár épületéhez.

Bár a Villebald-templom az enyészeté lett, a híres forrás, a **Béla-kút** ma is látogatható. Győr felől a 82. számú főúton autózva a falut kevéssel elhagyva, jobbra láthatjuk a forrás fölé emelt kis barokk épületet. Az építmény nyugati oldalán márvány emléktábla áll, melyen a következő felirat olvasható:

„ITT PIHENT IV. BÉLA KIRÁLY 1241

Ez a Pánzsza forrása, amelyet egykor IV. Béla király megízlelt és kipróbált, a régisége miatt már pusztulásnak indult. Pannónia Szent Hegyének gondosságából most tisztább víz csörgedezik belőle. (1782)”

(latinból fordította Sólymos Szilveszter OSB)

Borászati hagyományaink

A Pannonhalmi-dombság, avagy a Sokoró az egyik legkisebb, ugyanakkor legősiabb borkultúrával rendelkező borvidéke hazánknak. Győr-Moson-Sopron megye területén helyezkedik el. Földrajzi szempontból a Dunántúli-középhegységhez, azon belül a Bakonyhoz sorolják.

A Pannonhalmi-dombság keleti, délkeleti lejtőin a római kor óta természetesen szőlőt. Egyes felvetések szerint honfoglaló őseink virágzó szőlőskerteket találtak a sokorói dombokon. Szent István királyunk 1002-ben keltezett pannonhalmi alapítólevelében a felsorolt tized alá eső termények között első helyen szerepel a szőlő.

A borvidékhez jelenleg 13 település (Écs, Felpéc, Győr-Ménfőcsanak, Gyórság, Gyórszemere, Győrújbarát, Kajárpéc, Nyalka, Nyúl, Pannonhalma, Pázmándfalu, Ravaszd és Tényő) tartozik. A regisztrált szőlőterület 650 hektár, melyet mintegy 500 szőlőművelő gondoz.

Meghatározó szőlőfajtáink az Olaszrizling, a Rajnai Rizling, a Tramini, a Királyleányka, a Chardonay, a Rizlingszilváni. Az új ültetvények új fajtákkal (Kékfrankos, Cabernet Franc, Cabernet Sauvignon, Merlot, Pinot Noir) színesítik a borvidék kínálatát. A borászati vállalkozások mára megerősödtek, kialakították egyedi arculatukat.

A borvidék borászatai gyakran jelennek meg térségi és országos rendezvényeken, saját programokat szerveznek, borkóstolókat, borvacsorákat tartanak, ezzel is elősegítve a Pannonhalmi Borvidék borainak megismertetését.

Térségünk kiemelt értékei

Pincesoraink

Az évezredes múltra visszatekintő borászati hagyományainknak állítanak emléket pincesoraink, melyek a Pannontáj-Sokoró Natúrpark szinte minden településén megtalálhatóak.

A pincékben jelenleg is készítenek bort, melyeket települési rendezvények, pincefesztiválok alkalmával a nagyközönség is megköstölhet. A borusz gazdák közül sokan vesznek részt térségi és országos borversenyeken, ahol nagyon jó eredménnyel szerepelnek.

A pincesorok napjainkban közösségi térként, rendezvényhelyszínként is szolgálnak, az itt tartott rendezvények alkalmával a gazdák szívesen invitálják be az érdeklődőket pincéikbe.

A zöldutak szerepe a tájértékek megőrzésében és a közösségek építésében

A zöldutak mindig településtől településig, közösségektől közösségekig haladnak. Kialakításukkor a legfontosabb alapértékek, - amelyek megvannak minden kapcsolódó közösségben is - a környezettudatos gondolkodásmód és a helyi hagyományok, értékek megőrzése, a közösségi kezdeményezések felkarolása, támogatása.

A közösségi felmérés keretében összegyűjtött tájértékeket turistajelzésekkel ellátott zöldút kötheti össze. A zöldutak nyomvonalának alapját azok a tájséták és közösségi műhelyek adhatják, amelyeken a tájérték-felméréseket koordináló szakemberek és a helyi közösségek érdeklődő tagjai közösen keresik fel a falvakban, városokban, és különösen a számos izgalmas felfedezést ígérő külterületi részeken megbúvó tájértékeket. Ezek az útvonalak biztosítják az értékes tájelemek megközelíthetőségét, és jó alapul szolgálnak azokhoz a közösségi programok, akciók, rendezvények szervezéséhez is, amelyeknek köszönhetően a helybéliek és a turisták számára is elérhető közelségűvé válik valamely terület táji öröksége.

A zöldutas közösségek segítséget nyújtanak abban, hogy egy-egy zöldút a fizikai valóságon túl jóval több is legyen: együttműködő, a mindennapi élet részévé váló összetartó erő, amely hozzájárul a helyiek életének jobbításához, valamint a látogatóknak is könnyen megismerhetővé és megszerethetővé varázsolja az általa összekötött településeket, vidékeket.

A Pannontáj- Sokoró Natúrpark településein a zöldút tervezéséhez szükséges közösségépítés megkezdődött a Pannónia Kincse Mintaprogram során, a térség felmérése és az útvonalak kijelölése a helyi közösségek bevonásával folyamatos. Az útvonalak és a ráépülő infrastruktúra (pihenőhelyek kialakítása, kitáblázás, jelzéstetés) újabb pályázati források bevonását igénylő, hosszabb folyamat lesz.

SZERKESZTETTE:

Székely Rita

ÍRTA:

Budai Krisztina
dr. Kiss Gábor
Németh Tamás
dr. Pottyondy Ákos
Székely Rita

NYOMDAI ELŐKÉSZÍTÉS:

Kassai Zoltán

FOTÓK:

dr. Pottyondy Ákos (15. és 31. oldal)
Székely Gabriella
Székely Rita

www.pkle.hu

www.pannontaj.hu

<https://www.facebook.com/pannontaj>

www.zoldutak.hu

ÚJ MAGYARORSZÁG
VIDÉKFEJLESZTÉSI PROGRAM
2007–2013

DARÁNYI IGNÁC TERV

MINISZTERELNÖKSÉG

ZÖLDUTAK

Európai Mezőgazdasági Vidékfejlesztési Alap:
a vidéki területekbe beruházó Európa

